

Renatus De Cock, een halve eeuw bindend in Mechelen.

Voorwoord;

Renatus De Cock (roepnaam René) werd geboren te Mechelen op 30 november 1915 en zou er overlijden op 15 augustus 1989. Mechelen was zijn stad, hij zou er huwen, een gezin stichten, zijn boekbinderij starten, uitbouwen en exact een halve eeuw uitbaten.

(foto 1)

“Boekbinderij R. De Cock” was een handboekbinderij die alle bindwerk uitvoerde van het inbinden van vonnissen voor Rechtbanken en Parket, van notariële akten, fotoalbums en tijdschriften, tot restauratie - bibliotheks - en luxewerk.

Daar het merendeel toch gebruiksbindwerk behelsde, zijn er weinig luxebanden bekend of bewaard gebleven. Daarbij komt dat de boekhouding en de gegevens in verband met het klantenbestand werden opgeruimd bij de verhuis van de weduwe De Cock in 1993 naar het “Hof van Villers”.

De gefotografeerde boekbanden zijn in het bezit van Annemie De Cock en worden met haar toestemming gepubliceerd.

Samen met Gusta Janssens was Annemie De Cock degene die mij de meeste informatie verschafte voor deze reconstructie.

Graag bedank ik hen voor hun gastvrije ontvangst en de tijd die ze vrijmaakten.

*Het geëmailleerde naambord.
(foto 2)*

Tijdens zijn studies aan de Normaalschool te Mechelen leerde R. De Cock de binder Pieter Verdellen **(1)** kennen, van wie hij de liefde voor het boek, de “schone” boekband en het boekbindersvak meekreeg.

Toch leek hij, naar het voorbeeld van zijn oudere broer Gustaaf **(2)**, voorbestemd tot een carrière in het onderwijs, maar R. De Cock trok in 1935 naar Brussel waar hij zich inschreef aan het ‘Institut des Arts et Métiers de la ville de Bruxelles’.

Onder meester Louis Malcorps **(3)** leerde hij de knepen van het boekbindvak en vestigde hij zich op 1 januari 1938 te Mechelen als zelfstandig boekbinder en boekvergulder. Eerst in de Dobbelhuizen vanwaar hij, na een bombardement, verhuisde naar de Battelsesteenweg. Vanaf zijn huwelijk in 1944 met Moetsi Deak **(4)** woonde en werkte R. De Cock in de Nieuwe Beggaardenstraat 44.

Een hoopvolle start in 1938 werd abrupt afgebroken door de mobilisatie een jaar later. Krijgsgevangenschap **(5)** tot 1941 en moeilijke oorlogsjaren (onderduiken om aan de verplichte tewerkstelling in Duitsland te ontsnappen) lieten geen ruimte voor “schone” boekbanden, maar was het knokken om telkens weer de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. “Het vervoeren van materiaal en boeken gebeurde toen met de fiets!” vertelde R. De Cock me meermaals wanneer we ergens in het Mechelse van of naar een notariaat reden.

Begin jaren '50 leeft het ambacht op en herneemt de vraag naar handboekbindwerk.

R. De Cock begint zijn atelier verder uit te bouwen en heeft op de hoogdagen 4 medewerkers in dienst. Wij vonden de namen van 3 Mechelse dames terug, Simonne Somers, Elza Goovaerts en ene Julienne. Toen Elza Goovaerts ontslag nam zorgde zij dat haar nicht Gusta Janssens (°1/12/1938) aangeworven werd. Gusta op haar beurt introduceerde dan weer haar 2 nichtjes Yvonne en Marie-Louise Leemans.

R. De Cock liet enkel vrouwen in zijn atelier werken, nooit mannen **(6)**. Enerzijds om economische redenen **(7)** en anderzijds om de kennis van het atelier binnenskamers te houden. Gusta werkte niet altijd in het atelier, maar deed ook thuiswerk. R. De Cock bereidde de boekblokken in het atelier voor en bracht dan een autokoffer vol naar Bonheiden, waar Gusta ze bond “Die naaibank moet hier nog ergens staan!” voegde ze er tijdens een onderhoud lachend aan toe.

Gusta Janssens was de laatste medewerker die het bedrijf verliet, zij werkte er van augustus 1953 tot het najaar 1987.

Gusta was degene die mij allerlei truukjes aanleerde om sneller te werken “Neen Jan, hou de lat zo vast!”, “Neen, je vouwbeen correct gebruiken!”, “Hou het boek op deze manier vast dan heb je de andere hand vrij!”, “Hoe gebruik je die schaar nu toch?”! Telkens een logische uitleg van iemand die gepokt en gemazeld was in het ambacht en daarenboven leek te beschikken over meerdere paar ogen. Niet altijd een makkelijke leerschool!

R. De Cock glimlachte dan en vulde Gusta's uitleg aan met een extra tip of schudde een passende anekdote uit zijn mouw.

*Het enige boekbandje dat Gusta nog bewaard na 34 jaar boekbinden is deze kleine “Dictionnaire” volledig in Maroquin du Cap en in een foedraaltje. Het verguldwerk is van R. De Cock.
(foto 3)*

“Mechelen meubelstad” bezorgde R. De Cock ook inkomsten in de vorm van bureelbladen bekleeden met leder en deze dan vergulden of voorzien van blinddrukken.

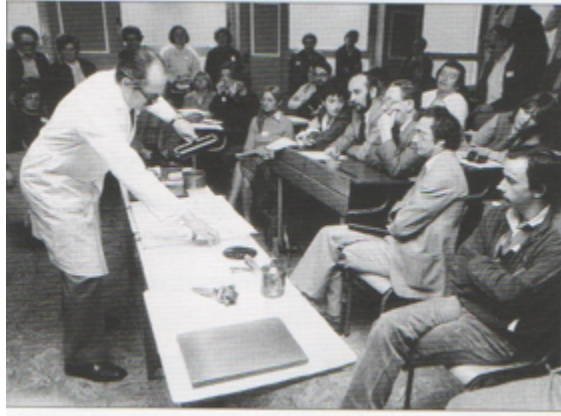
*In zijn atelier met de rolstempel het leder van een bureelblad aan het vergulden.
(foto 4)*

Naast het werk in zijn atelier richtte R. De Cock soms privé – lessen in, een initiatief waarmee hij in 1967 stopte om docent “**Boekbinden, boekvergulden en bandontwerp**” te worden aan het Instituut voor Kunstambachten, kortweg IKA (8) te Mechelen.

Zijn liefde voor het vak, zijn gedegen kennis van het ambacht, zijn praktijkervaring opgebouwd in zijn atelier en het genoegen dit alles met anderen te delen, vormden zijn stimulans om de opleiding naar een hoger niveau te tillen.

Zijn kennis specifieke kunstgeschiedenis, verkregen door zelfstudie of opgedaan tijdens consultaties van privé- verzamelingen, openbare- en kloosterbibliotheken, zowel in binnen- als buitenland, vormden daarbij een welkome bagage.

De weinige vrije tijd die hij had, vulde hij met bezoeken aan tentoonstellingen en het deelnemen aan studiedagen.

*R. De Cock (hand voor de mond) centrale toeschouwer bij een demonstratie van de Duitse binder Gothilf Kurz in het HIGRO te Gent in 1981. Rechts van hem herkennen we Jules Dekimpe en links van hem Karel Vanderborcht.
(foto 5)*

Naast de liefde voor het boek was R. De Cock zeer geïnteresseerd in de geschiedenis van Mechelen, zo was hij vanaf 1947 tot aan zijn dood, onafgebroken lid van de **Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen**. Ondanks zijn kennis van het boekbinden en boekbinders heeft hij nooit een publicatie in die richting gedaan voor de **Handelingen** van deze kring (9).

Hij tekende wel voor de artikels “Iets over Florent Pollender”, “Wat is Pollender?” en “Hoe een XVIIIe eeuwse boekband schatten” voor de boekbindersvereniging “Pollender”.

*R. De Cock bij een deel van zijn naslagbibliotheek, de meeste boeken door hemzelf ingebonden.
(foto 6)*

Hij stopte met lesgeven aan het, toen RIKA, in 1981.

In zijn laatste schooljaar als docent verhuisde de afdeling boekbinden van de kelderverdieping van een voormalige meubelmakerij in de Koolstraat naar een annexe van de “Delobbekazerne” in de Goswin de Stassaertstraat (10).

Hij had, onder andere, binders als Karel Vanderborght en Edgard Claes als student. August Kulche volgde Rénatus De Cock op als docent "**Boekbinden, boekvergulden en bandontwerp**" aan het RIKA te Mechelen en in 1984 nam Françoise Bausart dan de fakkel over.

Om zijn kennis te kunnen blijven doorgeven schreef R. De Cock zich in 1981 in als student boekbinden aan het RIKA. Het waren geanimeerde lesavonden in Mechelen omdat R. De Cock en August Kulche telkens weer de discussie zochten over één of ander boekbind of boekbandonderwerp.

De lijfspreuk van R. De Cock "Du choques des idées jaillit la lumière" (*Uit de botsing der meningen ontspringt de waarheid*) was daar zeker niet vreemd aan. Uit deze avonden groeide echter een hechte vriendschapsband met August Kulche.

Voor studenten was dit natuurlijk geen ideale situatie, want wie had het nu bij het rechte eind? Julia Guns startte in 1981 in het RIKA als medeleerling van R. De Cock en zij omschrijft de situatie als volgt "*Het zal voor Guust niet simpel geweest zijn om door de vorige leraar op de vingers te worden gekeken... en af en toe nam hij ook gewoon over van Guust... tot onze wanhoop!*".

Toen R. De Cock op het einde van zijn eerste schooljaar als "student" zijn overgangsattest overhandigt kreeg van directeur Couturier merkte deze op "dat zoiets toch alleen maar bij boekbinders mogelijk was".

August Kulche tijdens een uiteenzetting over kunstboekbanden, hier voor de studenten van Kunstambacht Boekbinden S.A.P.K. Genk.

*We herkennen van links naar rechts; Gerard en Marleen Wetzels, Anneke Linssen, Jef Meuffels, Harrie Knoors, Jan Camps, August Kulche, Diane Lodewick en Clemence Thijs.
(foto 7)*

In 1984 werd ten huize (11) R. De Cock de boekbindersvereniging "**Pollender**" opgericht. De oprichting volgde uit de regelmatige samenkomsten aldaar van August Kulche, Karel Vanderborght en Edgard Claes om boekbindnieuws uit te wisselen en door hen uitgevoerde kunstboekbanden en/of restauraties aan mekaar voor te leggen en te bespreken. Zij waren van in het begin de drijvende krachten van de Pollendergroep.

*Het huis in de Nieuwe Beggaardenstraat 44 te Mechelen in 2012.
(foto 8)*

De naam van deze groep was een voorstel van R. De Cock en hij zou voor de leden ook een beknopte geschiedenis schrijven van de binder Florent Pollender **(12)**.

Het doel van de groep was *“Elkaar te bemoedigen en te inspireren om op een hedendaagse creatieve wijze het kunstboekbinden in Vlaanderen te bevorderen. Wederzijdse informatie over restauratie en techniek uitwisselen wordt niet uitgesloten, maar het hoofddoel is het “kunst – aanvoelen” te aktiveren.”*

De Pollendergroep kende een einde vroeg jaren '90.

De initiatiefnemers van deze boekbindersvereniging leerde ik kennen in 1985.

Ik begon mijn boekbindersopleiding op 7 januari 1985 in het atelier van het Kruisherenklooster te Diest, onder leiding van broeder Edgard Claes, en vanaf september vatte ik de avondlessen aan bij Françoise Bausart in het RIKA. Wanneer er een bijeenkomst was ten huize R. De Cock reed Edgard mee naar Mechelen om te vergaderen terwijl ik naar de les ging. Wanneer ik Edgard dan ging oppikken was de vergadering nog lang niet ten einde en bleef ik rustig meeluisteren en leren. Dit stilzwijgend luisteren ontlokte zowel bij R. De Cock als bij August Kulche de uitspraak “Jou student is wel een stille hoor, Edgard!”

2 jaar later zou R. De Cock mij voorstellen zijn cliënteel over te nemen, een voorstel waar ik graag op inging. De overname hield ook een stuk opleiding in, kwestie van de specifieke werkzaamheden onder de knie te krijgen en een introductie bij de klanten te hebben.

Het werk toen in de “Boekbinderij R. De Cock” omvatte nog het ter plaatse inbinden van notariële akten en vonnissen van Vrederegerecht en Rechtbanken van Eerste Aanleg. Inbinden van processen van het Parket, tijdschriften, registers en staatsbladen in het atelier maakten het plaatje compleet **(13)**.

Zo werd ik de laatste leerling van R. De Cock, hij sloot zijn atelier na exact 50 jaar zelfstandig boekbinder te zijn geweest op 31 december 1987 en ik begon de dag erna op 1 januari 1988 met mijn “Handboekbinderij – Restauratieatelier Jan Camps”.

Renatus De Cock verkocht zijn atelier in het voorjaar 1988.
Op mijn vraag “Waarom?” antwoordde hij “dat een halve eeuw boekbinden voldoende was geweest en het nu tijd voor andere zaken was!”.

De monumentale 18^e eeuwse houten slagpers en de snijmachines werden gekocht door broeder Lambertus van de Sint – Bernardusabdij Bornem.

*De slagpers in het atelier van Renatus De Cock en in de boekbinderij van de Sint – Bernardusabdij Bornem.
(foto 9)*

Samen met Edgard Claes kocht ik het verguldmateriaal voor een totaalbedrag van 150 000Bfr., zo werd de collectie R. De Cock in 2 verdeeld.
De letters + zethaken en verschillende fileten heb ik jaren geleden reeds verkocht.
Edgard Claes schreef me dat hij een deel van zijn collectie heeft uitgeleend aan het Museum Ter Apel in Noord – Holland.
Renatus De Cock had de stempels overgenomen van Pieter Verdellen of Louis Malcorps. Uit deze collectie komt de druivelaarrolstempel en het kruis welke nu deel uitmaken van de collectie verguldmateriaal van J.-J. Camps.

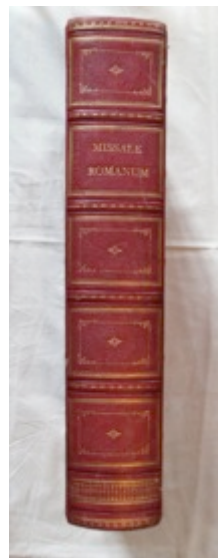

(foto 10)

(foto 11 – 12)

De druivelaarsrolstempel en het kruis vinden Julia en ik in 2008 terug op een boekband **(14)** in de Abdij van Park in Heverlee waar we een uitstap aan het voorbereiden waren voor de studenten Kunstambacht Boekbinden van de S.A.P.K. Genk.

(foto 13 - 14)

De boekband is niet gesigneerd. Ik heb wrijfsels gemaakt van de platten, spiegels en de rug, en aan Edgard Claes gevraagd deze te vergelijken met zijn deel van de stempels van R. De Cock. Daar waren geen overeenkomsten en in mijn deel enkel de twee bovenvermelde plus nog twee paletten en één stempel, waaruit ik mag besluiten dat de band niet van de hand van R. De Cock is.

*Afbeelding van de twee paletten en stempel in inktafdruk en wrijfsel.
(foto 15)*

Renatus De Cock stierf op 15 augustus 1989.

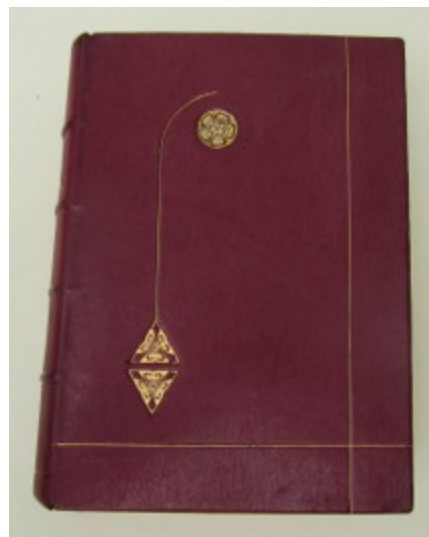

Jaren eerder ontwierp hij het kruis dat op zijn overlijdensbericht moest worden gedrukt.

*Door R. De Cock ontworpen kruis, hier door hem verguld met bladgoud op Maroquin du Cap, rechts onderaan "R. De Cock me fecit", signatuur die hij ook gebruikte voor zijn boekbanden.
(foto 16)*

*Enkele boekbanden van Renatus De Cock die bewaard worden door zijn dochter Annemie.
(foto 18 – 24)*

(1) Pieter Verdellen, geboren te Mechelen in 1860 en er overleden in 1942.
Was leerling van Emile Bosquet (Brussel 24/3/1834 – Brussel ?/2/1912) en werkte samen met diens zoon Paul in Atelier Schildknecht, in de Herrystraat 58 te Brussel.
Vestigde zich in 1896 te Mechelen in de Hoogstraat als boekbinder en boekvergulder.
Pollenderverslagen n°1 1984.

Hierbij de neerslag van het opzoekingswerk van Dirk Bollen;
“Petrus Maria Martin Verdellen (Mechelen 17/08/1866-Mechelen 31/10/1944).
Hij huwde te Mechelen op 13/10/1893 met Van den Eynde Maria J.E.P. (Mechelen 28/02/1870 - Mechelen 4/05/1947).
Hij woonde Veluwestraat 3 en dan Hoogstraat 4 te Mechelen. Als beroep staat er achtereenvolgens boekbindersgast, boekbinderbaas en vergulder.
Eén van zijn zonen Alfons (Mechelen 8/03/1894) was eveneens boekbindersgast.”
Meer concrete info konden we tot nog toe niet vinden over deze binder.
E-mail van dhr. Axel Vervaeck, Mechels stadsarchief, dd 5/03/2009.

(2) Rénatus was de jongste van drie kinderen, Elisa was de oudste. Vader werkte bij de NMBS in Muizen, moeder was huisvrouw.
Vader zou jong overlijden, Elisa ging werken bij de Christelijke Mutualiteiten om de studies van beide broers te betalen.

(3) Louis Malcorps werkte in 1910 in het atelier van Paul Claessens welk in dat jaar werd overgenomen door Paul Bosquet. Louis Malcorps werkte daar nog in 1925 toen het atelier door Beenkens werd overgenomen.

(4) Moetsi Deàk werd geboren te Budapest op 22/12/1916 en overleed te Mechelen op 6/11/2002.
Na de eerste wereldoorlog en de ontbinding van de Donau-monarchie (Oostenrijk-Hongarije) waren er grote moeilijkheden in Hongarije. Het land werd tot een derde van zijn grondgebied herleid, de economie stortte in én er was hongersnood.
Christelijke organisaties in België en Nederland haalden Hongaarse kinderen voor een periode naar hier om ze de mogelijkheid te geven aan te sterken. De meeste van hen gingen terug maar sommigen, zoals Moetsi Deàk, bleven hier.
Zij was 6 jaar toen zij in Mechelen aankwam en werd er opgevangen door de familie Van Hammée in de Adegemstraat. Zij werd door haar pleegouders geadopteerd terwijl haar ouders in Budapest bleven wonen.
Moetsi Deàk zou onderwijzeres worden en lesgeven aan de Ursulinen in de Hoogstraat te Mechelen.

Familieportret met de kinderen Annemie en Stephan (foto eigendom van Gusta Janssens).

(5) Renatus De Cock was krijgsgevangene in Steinkirchen in Noord – Duitsland bij kersenboeren en kreeg er, net zoals de andere krijgsgevangenen daar, een vrij goede behandeling.

R. De Cock zou na de oorlog contact blijven houden met een Franse medekrijgsgevangene en met de Duitse familie.

(6) Voor 1953 zou de heer Bogemans er enkele maanden gewerkt hebben, de juiste periode weet Annemie echter niet meer. De heer Bogemans zou wel op bezoek blijven komen in de Nieuwe Beggaardenstraat.

(7) Vrouwenlonen werden beschouwd als aanvullend op het ‘gezinsloon’ dat mannen verdienden, en mochten dus lager liggen. Door het gebrekkige beroepsonderwijs voor meisjes, werkten zij vaak als ongeschoolde arbeidster, aan een laag loon. Wanneer statistieken over het gezinsinkomen tonen dat mannen méér bijdroegen dan vrouwen, speelt dus niet alleen dat mannen meer werkten, ze verdienden ook meer dan hun partners.

Bron FOD Economie – Algemene Directie Statistiek, Enquête naar de Arbeidskrachten, 2010.

(8) De naam Instituut voor Kunstambachten, IKA, zou veranderen in Rijksinstituut voor Kunstambachten, RIKA, om tegenwoordig weer gewoon de benaming IKA te dragen.

(9) Gegevens verstrekt door François van de Jeught, secretaris van Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen, 10/5/2012.

(10) Op de plaats van de annexe staat sinds 1/12/2012 “Kazerne Dossin - Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten” beheer V.Z.W. Kazerne Dossin.

(11) Het pand kwam na de verhuis van weduwe R. De Cock in handen van een huisjesmelker en werd op politiebevel in 2012 verzegeld en onbewoonbaar verklaard.

(12) Wie meer wil weten over Florent Pollender kan de bladzijden 5 tot en met 8 in de Pollenderverslagen van 1984 raadplegen, of de bijdrage lezen van Christian Coppens aan “For the love of the binding, studies in bookbinding history to Myrian Foot” p. 303 – 318. Edited by David Pearson, ISBN 0-73123-4714-3 (The British Library) of ISBN 1-58456-035-5 (Oak Knoll Press).

(13) Vandaag binden wij nog steeds notariële akten, sporadisch komt er een klant langs om een jaargang tijdschriften te laten binden (deze markt is totaal opgedroogd). Rechtbanken en Parketten laten omzeggens niet meer binden, naar registers wordt al jaren niet meer gevraagd.

(14) Verschillende werken samengebonden;

**Missale Romanum, Antverpiae Ex Architypographia Plantiniana, MDCCLXV.
Missae Propriae Sanctorum Trium Ordinum Fratrum Minorum, Antverpiae Ex Architypographia Plantiniana, MDCCLXIX.**

Meerdere drukwerken van H. Dessain uit Mechelen uit het jaar 1842, 1864, 1866, 1870, 1874, 1876, 1877, 1878, 1880, 1881, 1883, 1884, 1885.

Foto's;

Foto (1) eigendom van Gusta Janssens.

Foto (2) eigendom van Edgard Claes O.S.C.

Foto (3) genomen door Julia Van Mechelen bij Gusta Janssens thuis in Bonheiden en met haar toestemming gepubliceerd.

Foto (4) eigendom van Annemie De Cock.

Foto (5) Art & métiers du livre n° 214 mai – juin 1999 p. 32.

Foto (6) eigendom van Annemie De Cock.

Foto (7) genomen door Julia Van Mechelen in de Bibliotheca Wittockiana.

Foto (8) genomen door Julia Van Mechelen in de Nieuwe Beggaardenstraat in Mechelen.

Foto (9) eigendom van Annemie De Cock.

Foto (10 – 12) eigendom J.&J. Camps.

Foto (13 – 14) genomen door Jan Camps met toestemming van Abdij van Park Heverlee.

Foto (15 – 16) eigendom J. & J. Camps.

Foto (17 – 25) eigendom van Annemie De Cock.

Geraadpleegde werken;

- a) **H. Dubois – D'Enghien, La reliure en Belgique au dix-neuvième siècle. Essai historique suivi d'un dictionnaire des relieurs. Bruxelles chez Alex. Leclercq 23-27, rue Saint-Jean. Paul Van Der Perre, 21, rue de la Regence. 1954.**
- b) **Meerdere auteurs. Pollenderverslagen 1984 – 1989.**
- c) **Dirk Bollen. Conditierapport en conserveringsvoorstel van een kunstboekband. Paper van een artefact met picturale laag: basisconditierapport. 2010-2011 Technologie en laboratoriumonderzoek van de beeldende kunsten.**
- d) **Kulche Kulche Boekbanden Aquarellen Sculpturen Glazen. Brussel. Bibliotheca Wittockiana 1995. Bijdragen van Elly Cockx-Indestege en Roger Vander Linden.**
- e) **“De verborgen geschiedenis van Hongaarse kinderen die hier een thuis vonden” Kerk & Leven 16 maart 2011 bladzijden 12 & 13.**
- f) **“For the love of the binding, studies in bookbinding history to Myrian Foot” Christian Coppens p. 303 – 318. Edited by David Pearson, ISBN 0-73123-4714-3 (The British Library) of ISBN 1-58456-035-5 (Oak Knoll Press).**